อ.ชวรรณรัตน์ สารพัด

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทความ

เรื่อง ประสบการณ์การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ได้เป็นทิศทางใหม่ในการจัดการเรียนการสอน แต่เป็นการจัดการศึกษาที่ถูกกำหนดด้วยความปีนมาตรฐานด้านการพัฒนาผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานระดับใด เรื่องใด จะต้องส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งสิ้นที่จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถ ซึ่งที่ผ่านมาครูผู้สอนมีทัศนคติในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนในแบบเดิม ๆ ครูเป็นผู้ให้ความรู้เพียงอย่างเดียว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่อาจบรรลุผลในด้านต่างๆ ได้ ทำอย่างไรครูจึงจะจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ เรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวันและจนกระทั่งผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูผู้สอนเองควรตระหนักและให้ความสำคัญไม่ว่าจะเป็นการติดต่อและร่วมมือกับนักเรียน ผู้ปกครอง ครูคนอื่นหรือแม้กระทั่งนักการศึกษาที่จะช่วยกันวางแผนและปรับปรุงการสอนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

ในองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ การบริหารจัดการการจัดการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ดังนั้นควรมีการเลือกรูปแบบของหลักสูตรที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพในด้านการเรียนของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากการวางหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ต้องรู้ว่าอะไรที่นักเรียนต้องรู้ อะไรที่นักเรียนน่าจะรู้ และอะไรที่นักเรียนเขาอยากรู้ แล้วครูนำหลักสูตรไปใช้ออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ สร้างความรู้ ได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สื่อ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และผู้เรียนมีโอกาสนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ครูต้องมีเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจากประสบการณ์การสอนวิชาวิทยาศาสตร์แยกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. เทคนิคการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนเพื่อรู้รอบ ในบริบทนี้ครูผู้สอนควรคำนึงว่าต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนที่เน้นผลของการเรียนรู้ Study Skill และ Learning Style ที่แตกต่างกันของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้เดิม รู้จักแสวงหาความรู้ รวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ต่างๆ โดยใช้กระบวนการคิดและกระบวนการอื่นๆที่จำเป็น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างรูปแบบการเรียนรู้ในแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น Concept Mapping , Mind Mapping , Graphic Organizing , Critical Thinking , Inquiry Cycle , Discovery Learning , Problem Solving ,Problem Based Learning ,Team teaching ฯลฯ นอกจากนี้ผู้เขียนได้นำตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนจากทฤษฎีการเรียนรู้ Constructivism และ Behaviorism มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้เป็นอย่างดี ดังนี้

ตัวอย่างหัวข้อการสอน เช่น โครงสร้างของในการลำเลียงสารของพืช

ขั้นที่ 1 ใช้รูปแบบการสอนตาม Behaviorism ดังนี้

1.1 การให้นักเรียนบอกส่วนประกอบของโครงสร้างของในการลำเลียงสารของพืช ซ้ำกลับไปมา ในรูปแบบของเกม เช่น เมื่อเอ่ยชื่อใครให้บอกส่วนประกอบของโครงสร้างของในการลำเลียงสารของพืช จนครบทุกคน (ผู้ที่ตอบถูกจะได้คะแนนสะสมในแต่ละรอบ)

1.2 ครูทบทวนซ้ำโดยการให้นักเรียนบอกหน้าที่เพิ่มเติมในแต่ละโครงสร้าง

ขั้นที่ 2 ใช้รูปแบบการสอนตาม Constructivism ดังนี้

2.1 ให้นักเรียนจำแนกโครงสร้างส่วนที่ทำหน้าที่ลำเลียงน้ำและส่วนที่ทำหน้าที่ลำเลียงอาหาร โครงสร้างที่ทำหน้าที่สังเคราะห์แสง และบอกความแตกต่างของแต่ละโครงสร้าง

2.2 ครูกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนลงมือศึกษาค้นคว้าจากการทดลองดังนี้

2.2.1 ทดลองการลำเลียงน้ำของพืช

2.2.2 ทดลองการคายน้ำของพืช

2.2.3 ทดลองอัตราการสังเคราะห์แสงของพืช

2.3 ครูกำหนดสถานการณ์ให้นักเรียนมีการพัฒนาทักษะการคิดระดับสูง

“ กานดา มีไร่องุ่น ที่ปลูกมาเป็นเวลา 3 ปี และกานพล มีไร่สับปะรด ที่ปลูกมาแล้ว 7 เดือน พบว่าในปี 2554 น้ำท่วมไร่ของคนทั้งสอง”

- จากสถานการณ์นี้ จงวิเคราะห์ว่าพืชในไร่ของใครที่จะได้รับความเสียหายเนื่องมาจากน้ำท่วมมากที่สุด เพราะเหตุใด และหากนักเรียนเป็นเจ้าของไร่ทั้งสองจะมีวิธีการรักษาต้นพืชอย่างไร เพราะเหตุใดจึงคิดช่นนั้น”

2.4 นักเรียนนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าที่ได้จากการทดลอง และการแก้ปัญหาจากสถานการณ์

จะเห็นว่าการเริ่มต้นของเนื้อหานี้ ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอน โดยใช้รูปแบบพฤติกรรมนิยม และมีคำสั่งมาก ๆ เพราะว่า ผู้เรียนยังไม่มีประสบการณ์เลย เมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์บ้างแล้ว ผู้สอนสามารถข้ามไปใช้ วิธีการจัดการเรียนการสอนการไปยังแนว Constructivism และพัฒนาความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้สอนนำเสนอความคิดรวบยอดใหม่ในบทเรียนใหม่อีก ในโอกาสต่อไป ผู้เรียนควรกลับไปยังรูปแบบพฤติกรรมนิยมอีกครั้งในการสอนความคิดรวบยอดใหม่จนกระทั่งเกิดความรู้รอบหมุนเวียนแบบนี้ไปเรื่อยๆ จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนครูควรใช้หลายทฤษฎีการเรียนรู้อื่นๆ มาประกอบกัน ถ้าหากเราดึงจุดเด่นของแต่ละทฤษฎีมาใช้ได้ก็จะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรายวิชานั้นๆ

2. เทคนิคการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนแบบร่วมมือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทางบวกระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง เกิดเป็นกระบวนการกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว รวมทั้งเกิดทักษะทางสังคม ช่วยกันเรียนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งครูผู้สอนต้องคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคนในกลุ่ม โครงสร้างทางสังคมในห้องเรียน ความแตกต่างของเชื้อชาติ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการ

ร่วมมือกันในการเรียนรู้ในห้องเรียนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมการเรียนของแต่ละคน โดยรูปแบบกิจกรรมการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น Match Mind ,Pairs-Check , Tree-Step Interview , Think-Pair Share , Team-Word Webbing ,Round table , Partners ,Jigsaw ฯลฯ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ ข้างต้นเป็นแนวทางหนึ่งที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะอภิปรายบทเรียนร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือ สนับสนุนกันเพื่อให้ทุกคนได้รับความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยด้วิธีการสอนที่ชัดเจน (Explicit Teaching) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

ตัวอย่างหัวข้อการสอน เช่น การสลายสารอาหารระดับเซลล์ โดยจัดการเรียนกลุ่มละ 4-5 คน

1.1 การทบทวนเนื้อหาที่เรียนผ่านมาเรื่องสารชีวโมเลกุลก่อนจะเรียนเนื้อหาใหม่ และมีการอภิปรายเกี่ยวกับหลักการสำคัญร่วมกันเป็นกลุ่ม

1.2. นำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยจะแจ้งวัตถุประสงค์การเรียนรู้ก่อนและสอนเนื้อหาสาระอย่างละเอียดพร้อมกับอธิบายยกตัวอย่างที่ชัดเจน และครูให้คำแนะนำเป็นขั้นเป็นตอนในการสลายสารอาหารระดับเซลล์ พร้อมกับใช้สื่อประกอบการอธิบาย เช่น แผนภาพแสดงการสลายกลูโคส , โปรตีน และไขมัน

1.3 นักเรียนแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนความรู้และซักถามความเข้าใจเป็นรายบุคคล โดยใช้คำถามในสิ่งที่สอน พร้อมกับให้นักเรียนเปรียบเทียบความแตกต่างของการสลายกลูโคส , โปรตีน และไขมัน

1.4 ครูให้ข้อมูลย้อนกลับและบอกส่วนที่นักเรียนยังเข้าใจคลาดเคลื่อน ซึ่งดูจากการตอบคำถามของนักเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนตอบคำถามได้อย่างถูกต้อง

1.5. ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มฝึกปฏิบัติเขียนวัฏจักรการสลายกลูโคส โปรตีน และไขมัน

1.6 ครูให้นักเรียนสรุปภาพรวมที่ได้จากการสลายกลูโคส , โปรตีน และไขมัน

1.7 ครูให้นักเรียนทบทวนการเขียนแสดงขั้นตอนการสลายกลูโคส โปรตีน และไขมัน ในคาบต่อไป

นอกจากการสอนแบบวิธีการสอนที่ชัดเจน (Explicit Teaching) แล้วยังมีวิธีการสอนตรงที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนร่วมมือด้วยได้แก่ การใช้คำถามในสิ่งที่สอน ,Compare & Contrast , การฝึกฝน และ Structured Overview เป็นต้น ในกระบวนการและขั้นตอนการเรียนการสอน จะมุ่งเน้นพฤติกรรมระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับครูตลอดกระบวนการ สิ่งสำคัญก็คือในการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น ครูต้องทบทวนความรู้เดิมหรือความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้เรื่องใหม่หรือ ทักษะใหม่ของนักเรียนซึ่งผู้เรียนและครูจะเกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้ง 2 ฝ่าย โดยที่ต่างฝ่ายต่างเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3. เทคนิคการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนบริการชุมชน จากแนวคิดที่ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนอาจได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ได้ไปสัมผัสสถานที่จริงก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผู้เขียนเริ่มการจัดการสอนในรูปแบบนี้จากการให้นักเรียนได้เรียนตามหน่วยการเรียนในห้องปกติก่อนที่จะขยายออกไปสู่ชุมชน ผู้เขียนขอนำเสนอประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปของโครงงานวิทยาศาสตร์ ซึ่งโครงงานเป็นการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่ผู้เรียนสนใจตามระดับความรู้ ความสามารถ เป็นผู้วางแผนในการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนดำเนินการปฏิบัติทดลองเก็บรวมรวมข้อมูล

หรือประดิษฐ์ คิดค้น รวมทั้งการแปรผล สรุปผล และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างมีหลักเกณฑ์ และต้องสำเร็จรูปในตัว และสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ซึ่งผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เอง คิดเอง จนสามารถสร้างเป็นองค์ความรู้ของตนเอง โดยอาศัยการเรียนรู้จากผู้ปกครอง ผู้รู้หรือนักวิชาการและชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

1. เลือกหัวข้อที่จะทำโครงงาน จากความสนใจ ปัญหาในชีวิตประจำวันจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว โดยผู้เรียนสามารถศึกษา ขอคำแนะนำจากผู้ปกครอง ผู้รู้หรือนักวิชาการและชุมชน แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนกับเพื่อนกลุ่มอื่น
2. เมื่อได้หัวข้อในการทำโครงงานแล้ว ผู้เรียนออกแบบการดำเนินการทำโครงงานด้วยตนเอง
3. ผู้เรียนลงมือดำเนินการทำโครงงานตามขั้นตอนที่ออกแบบไว้
4. ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลและสรุปผลการดำเนินการทำโครงงาน
5. ผู้เรียนจัดนิทรรศการแสดงโครงงานวิทยาศาสตร์เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่ได้รับในโรงเรียน

6. ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ในชุมชน อาทิเช่น การนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาในบ้าน ชุมชนหรือสังคม

จากการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบโครงงานผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบความรู้ด้วยตนเองทั้งเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มหลังจากที่เลือกปัญหาเอง ครูจะปล่อยอิสระเสรีในการศึกษาหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเองและพัฒนาทักษะและเจตคติที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะทางสมองระดับสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ทำให้สามารถจดจำความรู้นั้นได้นาน มีความภูมิใจและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องนั้นต่อไปอีกและเรียนรู้โดยเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งในสิ่งที่ตัวเองศึกษาซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ครูจะรู้ได้อย่างไรว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้ นั่นคือต้องมีการวัดและประเมินผล ในรูปแบบการประเมินแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายรอบด้านและ เลือกใช้การประเมินที่เหมาะสมกับผู้เรียน

อย่างไรก็ตามไม่สามารถกล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญวิธีใดเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด เพราะการเรียนการสอนต้องขึ้นกับองค์ประกอบหลายประการ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องตัดสินใจเลือกวิธีสอนตามความเหมาะสมของสภาพที่เป็นอยู่ ควรนำเทคนิคต่าง ๆ มากระตุ้นและเร้าความสนใจของผู้เรียน โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับเนื้อหาและเวลาที่กำหนดให้ อย่าให้ผู้เรียนเป็นเพียง**"ผู้รับรู้"** มากกว่า **"ผู้เรียนรู้"** ซึ่งการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนอาจจะมีลักษณะวิธีการ กิจกรรม หรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนใช้เป็นวิธีในการเพิ่มพูน หรือแสวงหาความรู้ วิธีการเรียนนี้ใช้เป็นตัวบ่งชี้ว่าแต่ละคนเรียนรู้ได้อย่างไรแตกต่างกัน ครูผู้สอนจึงต้องสนองความแตกต่างดังกล่าวเหมือนจะสร้างบ้าน เราต้องหารูปแบบบ้านก่อน การสอนก็เช่นเดียวกัน เลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนก่อน แล้วจะให้เรียนอะไร เรียนอย่างไร และประเมินผลอย่างไรเท่านี้ผู้เรียนก็ไปถึงเป้าหมายของการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

นาตยา ปิลันธนานนท์ และคณะ. (2542) **การศึกษาตามมาตรฐานแนวคิดสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพ : จูนพับลิชชิ่ง.

พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์. (ม.ป.ป.) **การเรียนแบบร่วมมือ.** เอกสารประกอบการสอน ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลจิตต์ เชาวกีรติพงศ์ และคณะ. **ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร : ประมวลสาระ** (เอกสารอัดสำเนา)